

הכנות למרד במחנה המשפחות בבירקנאו – מירוסלב קרני (1989)

עדות מאושוויץ, פורסם ב- 14/1989 "TVORBA"

תרגום - עליזה ש"ק, בית טרזין

הסימפוזיון הבינלאומי, שאורגן בשבוע השני של חודש מרץ בחסות הוועד המרכזי של ארגון הלוחמים נגד פשיזם, PAMATNIK TEREZIN ובשיתוף המוזיאון היהודי הלאומי ומועצת הקהילות היהודיות, היה הפורום הראשון של מדענים, שהוקדש להיסטוריה של מחנה הריכוז טרזיינשטאט והמשכה של היסטוריה של מחנה שנקרא 'המשפחות' של אסירי טרזין שהיה קיים במחנה הגדול ביותר במחנה אושוויץ, בבירקנאו. הסימפוזיון נקרא להתכנס לציון שנת ה- 45 לטרגדיה שהתרחשה בליל ה- 8 במרץ בתאי הגז של אושוויץ, בהן נרצחו אז 3792 מאסירי טרזין.

בטרזין לא היו עצורים רק יהודים צ'כים, אלא לידם עוד עשרות אלפים יהודים מארצות אחרות. כמו כן בין 17,500 אסירי טרזין במחנה המשפחות בבירקנאו היו כ- 7000 יהודים מגרמניה, אוסטריה והולנד, אך בהשפעה נסיבתית - כפי שמוכיח המחקר ההיסטורי - הקורבנות מה- 8 במרץ 1944 היו כמעט כולם היהודים הצ'כים. על כן נהיה אושוויץ למקום של רצח המוני של יהודי צ'כוסלובקיה, שהתרחש שם ביום אחד על ידי גרמניה הפשיסטית. הודות הסימפוזיון הטרזיאני, תפס הפשע הנאצי הזה מקום מתאים בתולדותנו, בעזרתם של היסטוריונים מחוץ לארץ, משמונה ארצות, גם בהקשר ל"פתרון הסופי של השאלה היהודית" של אירופה. כאשר לאחר איסורו של הימלר להמשך הגליות נוספות מטרזין, שהיה בתוקף מפברואר עד לסוף אוגוסט 1943, נשלחו עוד 2 טרנספורטים עם 5000 אסירים, שביניהם היו 4770 יהודים צ'כים. למה שונה איסורו של הימלר ומדוע ההרכב הזה בטרנספורטים של ספטמבר ?

זה היה אחרי סטלינגרד ואפילו אחרי קורסק. להנהגה הנאצית של הרייך השלישי נהיה ברור יותר ויותר כי התקווה היחידה, למרות היותה מדומה, היא הספקולציה לפירוק הקואליציה האנטי-היטלרית, שהיה מאפשר ריכוז כוחות הוורמאכט בחזית האנטי-סובייטית. לאחר ההצהרה של הממשלות המאוחדות, אשר בדצמבר 1942 הוקיעה את התכנית הנאצית הממומשת להשמדת יהדות אירופה, ובמגעים החשאיים הראשונים לאחר סטלינגרד בין מזכיריו של הימלר לבין נציגי שרותי התקשורת האמריקאים, הכירה הנהגת הרייך, כי פשעי השמדת עם מגבילים מרחבי תמרון במבצעים של מדיניות חוץ. הוחלט איפוא להסוותם טוב יותר. טרזין היה אמור לקחת בזה את חלקו, נעשו שיפורי "ייפוי" אינטנסיביים, שיוכלו לקבל פני המשלחת של הוועד המרכזי של הצלב האדום הבינלאומי, אולי גם אורחים אחרים מחוץ לארץ.

למען ה"ייפוי" הזה היה נחוץ להפחית באופן רדיקלי את מספר האסירים בטרזין, אשר בתחילת פברואר 1943 עבר את ה-45 אלף. לכן נשלחו משם הטרנספורטים בספטמבר ובדצמבר, ובשנה הבאה במאי שלושה נוספים. מאלה הורכבו תושבי מחנה המשפחות.

מסמכים מסדר היום של המשרד הראשי לבטחון של הרייך, הנשמרים בארכיון הפדרלי בקובלנץ, מוכיחים בבטחה את השליחות הבסיסית בנדון.

טרזין בעצמו לא היה יכול להספיק בוויכוח תעמולתי נגד קיום "פתרון הסופי של השאלה היהודית". לכן היה אמור להיות מוצג עוד מחזה נוסף, אשר - כמו בן בצורה פיקטיבית - יציג גורלם של מאות אלפים יהודים, שפנו למטרות עבודה למזרח. כך נולד הרעיון לארגן בבירקנאו מחנה משפחות ולתת לו בכל האמצעים האפשריים פרסום כמו "מחנה העבודה בירקנאו ליד נובה ברון". במרכז הגסטפו נולד מסמך "ביקור גטו טרזין ואחד ממחנות העבודה היהודים".

לטרנספורטים הראשונים של ספטמבר 1943 נבחרו אסירי טרזין מההיבט שיהיו מסוגלים לבנות מחנה, שיהיה בכוחו לרמות את אורחי החו"ל ובכלל להוות מכשיר התעמולה הנאצית הערמומית. ועוד גורם נוסף הכריע בבחירה. לא הרבה זמן עבר מאז המרד בוורשה וחזרה על מאורעות וורשה בכל צורה שהיא דווקא בטרזין, היה הדבר האחרון שהיה נחוץ להימלר. לכן היה נחוץ להחליש את הפוטנציאל ההתנגדותי. משתי הסיבות האלו נשלחו אז לאושוויץ על משפחותיהם, קודם כל אסירים צעירים וחזקים יותר, דווקא אסירים צ'כים, שהוו דרגת סיכון בקשרים שלהם עם מולדתם ותנועת המחתרת שלה.

מחנה המשפחות הטרזיאני בבירקנאו נחשב למחנה "מועדף". אסיריו בבואם לא עברו את הסלקציה על הרמפה, אף אחד לא נשלח לתאי הגז. כולם מוקמו בקטע מסוים של בירקנאו, B.II.B. אמנם המשפחות לא חיו כאן ביחד, אלא הגברים בבלוקים של הגברים והנשים באלה של נשים, אך גם סידור זה היה "מועדף", כי אחרת עם יוצא מן הכלל של הצוענים, גברים ונשים היו מופרדים על ידי גדר תיל, בשטחים נפרדים של המחנה. את מחיר ה"העדפות" האלה אפשר למדוד בזה, שבטרם חלפה חצי שנה, ומתוך ה-5000 של אסירים מהטרנספורטים של ספטמבר, לא נשארו בחיים יותר מ-3850. בינתיים הגיעו במחצית דצמבר 1943 5000 אסירים נוספים, אך התמותה שלהם קבלה תאוצה מהירה יותר.

ביום 8 במרץ נהפכה "ההעדפה" להפך גמור מזה. בלי סלקציה, היה על כל האסירים למות, פרט לכמה עשרות של יוצאי מן הכלל. רצח העם נמשך ובמחנה המשפחות היה עם מי להחליף את ההרוגים: באלה שמספרם הופחת מטרזין בשל ה"ייפוי", לקראת הביקור של המשלחת מחו"ל.

לצד הזכרונות של העדים קיימים שני מקורות המאפשרים שחזור של המהלכים ב- 8 במרץ. הראשון הוא מסמך שמיד לאחר שחרור המחנה חיבר לפי רישומו האסיר האוסטרי דר' אוטו וולקן (OTO WOLKENMUUDR), פקיד במחנה ההסגר, להיכן היו אסירי מחנה המשפחות מיועדים להמתה מועברים יום לפני הוצאתם להורג. וולקן היה כמובן עד ראיה למאורעות עד לאותו רגע, בו היו אסירי טרזין מובלים לקרמטוריה. על זה מה שהתרחש בשטח פנימי שם מעיד מסמך שני, הודעתו של סלמן גרדובסקי, אסיר יהודי פולני ב'זונדרקומנדו', שהיו מוצבים לעבודה בקרמטוריה ותאי הגז הצמודים אליהם.

גרדובסקי, כמו כמה מאסירי ה'זונדרקומנדו' האחרים, בלי תקווה להישרדות, שאפו לפחות לאחר מוות לספר לעולם על הפשעים האפוקליפטיים, שלהם הם היו עדי ראיה. כבר במרץ 1945 נמצא בשטח הקרמטוריום III באדמה המעורבת באפר הנספים, בקבוק עם מכתבו של גרדובסקי הנושא תאריך 6 בספטמבר 1944, עם פנקסו בעל 81 דפים כתובים. בכתב יד זה גרדובסקי תאר את ההגליה של משפחתו שלו ותקופה ראשונה לכליאתו באושוויץ. את רשומיו סיים ברגע שתיאר את הצבתו ל'זונדרקומנדו'. הוא סיים אותם באמצע משפט. היה ברור כי במקום נפרד הוא הסתיר את ההמשך. חיפושי ההיסטוריונים של אושוויץ במשך עשרות שנים לא נשאו פרי, אם כי למעשה החומר התגלה מיד לאחר המלחמה. המוצא הפולני הבלתי ידוע מכר אותו אז לח. וולנרמן, שבתחילת שנת 1947 היגר לישראל. וולנרמן הכין את המסמך להוצאה לאור, אך לשווא חיפש בישראל הוצאה לאור. רק בשנת 1977 הוציא לאור את המסמך על חשבונו. עתה המוזיאון הלאומי באושוויץ מכין פרסום התרגום הפולני. כמה עשרות דפים של כתב היד מוקדשים למאורעות מרץ במחנה המשפחות. גרדובסקי ליווה את האסירים עד לסף תאי הגז, ובעדותו שלו על הרגעים האחרונים של חייהם, יש עכשיו להיסטוריון תמונה אותנטית על סיום דרך הייסורים של 3792 אסירי טרזין.

איזו אסטרטגיה בחרה הנהגת המחנה בהכנת הפשע 8 במרץ 1944? אנו צריכים לנתח אסטרטגיה זו, אם ברצוננו להכיר אפשרויות והגבלות ההתנגדות של אושוויץ.

על מנת להשלות את אסירי מחנה המשפחות, הציגה הנהגת המחנה את הרצח ההמוני כטרנספורט למחנה עבודה בהיידברק (HAYDEBRECK) תוך כדי נקיטת שורת צעדים למען לתת לגרסה זו אמינות. למשל הורתה לערוך רשימות אסירים לפי מקצועם, למען להבטיח כביכול הצבתם בהיידברק לפי יכולתם. הורתה לאסירים לכתוב גלויות עם בקשה למשלוח חבילות, אשר - לפי הבטחתם של ה-SS - יועברו לאסירים למחנה החדש. הגלויות נשאו תאריך 25 במרץ - באמתלה לתקופה הארוכה הנחוצה לצנזורה שלהם בברלין. החולים, ששהו בבולק בית החולים, הנקרא רביר, לא היו מסודרים לטרנספורט עם זה, שלמחנה העבודה יישלחו לאחר החלמתם.

בצוע עצמו של מבצע ההשמדה תוכנן ומומש בציניות ערמומית מחושבת.

במחנה המשפחות הטרזיאני חיו אז שמונת אלפים אסירים. כמחציתם נשלחו לשם בספטמבר, קצת יותר מאוחר בדצמבר נשלחו קצת יותר. המטרה הראשונית של ה-SS היתה להפריד עניינין של שתי הקבוצות ולהפריד ביניהן גם פיזית. לכן בשעות לפני הצהריים 7 במרץ, הוציאה ההנהגה צו לפנות החלק השמאלי של המחנה ולמבנים המפונים להעביר אסירים מטרנספורטי ספטמבר. לעת ערב באותו היום הועברו למחנה ההסגר הסמוך, שפונה יום קודם. רק אנשי צוות המחנה נשארו שם.

שתי הקבוצות, זו מספטמבר וזו מדצמבר, של אסירי מחנה המשפחות הופרדו על ידי גדר תיל לפי הצורך, מוזן בזרם חשמל. המבנים של הטרזיאנים במחנה ההסגר היו שמורים מהערב על ידי משמרות ה-SS המזוינות, אך בבוקר הוסרו. יום 8 במרץ התנהל כלפי חוץ בלי אירועים מיוחדים, רק כמה עשרות אסירים הורשו לחזור למחנה המשפחות, אנשי התברואה הנחוצים וכמובן תאומי מנגלה. בערב בשבע וחצי הוכרז על איסור יציאה, התייצבו מחלקות מזוינות היטב של ה-SS ואיתם גם קומנדו של אנשי הקאפו המובחרים, הגיעה השיירה של המשאיות.

הסעת האסירים הייתה מאורגנת על ידי הנהגת המחנה בצורה כזו, על מנת להפריד מה שיותר בין אלה העומדים להירצח, שיתאספו חסרי אונים, ערומים בתאי הגז. המחנה רוקן מבנה אחר מבנה, והאסירים שטרם הגיע תורם נשמרו על ידי SS, מבודדים, בלי ידיעה מה בעצם מתרחש. קודם הובלו הנשים עם ילדיהן, שאצלם הניחו כי סכנה פחותה להתנגדות. העברתן הייתה הדרגתית, כך שבזמן שמשלוח נשים אחד היה כבר בתאי הגז, האחרות היו רק בדרך אליהם והיתר עוד במחנה ההסגר. רק לאחר רצח הנשים בקרמטוריום II הסתיים, עברו צוות הנהלת המבצע ביחד עם ה'זונדרקומנדו' של האסירים לקרמטוריום III ואחר כך החלה - גם בהדרגה - העברת הגברים. אחת הידיעות היותר מאוחרות שהועברה על ידי ארגון ההתנגדות של אושוויץ לקרקוב ציינה, כי באותו הערב, קבוצה של ה-SS והקאפו הרגו במכות מקלות וקתי רובים כ-60 אנשים במחנה ההסגר. מאחר והקומנדטורה הייתה מעוניינת במהלך שקט של החיסול, אפשר להסביר מהלך כזה רק בהתנגדות פעילה של האסירים הטרזיאנים.

גרדובסקי תאר בהתפעלות עמוקה, באיזה אומץ לב הלכו למוות הנשים מטרזין. אף אחת מהן לא בקשה רחמים, או חיים. ה-SS השיכורים זרזו בצעקות ומכות התפשטות הנשים על סף תא הגז. אימהות הלכו למוות תוך נישוק ילדיהן. הלכו נשים ערומות, יפות עם מבטי בוז כלפי ה-SS המסודרים. אם לילדה קטנה עם צמות ארוכות קיללה את קציני ה-SS המשקיפים ולאשת ה-SS שהייתה נוכחת, ירקה לפנים. אישה אחרת קפצה אל מפקד הקרמטוריום וסטרה לו שלוש פעמים. אחת הבנות סירבה להתפשט וקראה ליתר הבנות להתנגדות. מוטב שיירו בהן. הם ירו בהן.

מתוך תא הגז נשמעו מילים ראשונות של האינטרנציונל. גרדובסקי רשם את התדהמה והאימה שהשתרעה בעלית ה-SS בשמעם את מנגינת השיר הזה. שורותיו הם ממש אפוטיאזזה של ברית המועצות והצבא שלו, ביטוי תקוותם של אסירי אושוויץ במקום אימים זה, הכי נורא בעולם. שירת השיר היהודי "התקווה", רשם גרדובסקי, כאזהרה ל-SS, שהם לא יצליחו במזימתם ש"היהודי נשאר בעולם רק במוזיאון". ביחד היו בסבל ואסון עם העם הצ'כי, ביחד ציפו לשחרור כתב גרדובסקי על שירת ההמנון הצ'כוסלובקי על ידי אסירות יהודיות צ'כיות. ואפילו ידעו עתה כי לעולם לא יזכו לראותו, ידעו לתאר לעצמן את עתיד העם הצ'כי. "כבר עתה שרים את ההמנון שבעתיד הקרוב ביותר יישמע בכל רחבי הארץ. ממעמקי הקבר שולחות פריסת שלום לעם הצ'כי, שיתייצב באומץ לב לקרב". כאשר כבר נסגרו הדלתות של תא הגז באופן הרמטי, נשמע משם עוד שיר גאה אחד, שיר הפרטיזנים הסובייטים.

סלמן גרדובסקי תלה תקוות גדולות בגברים ממחנה המשפחות הטרזאנים. "חכינו, האמנו, שהיום זה יקרה, היום הוא היום האחרון שאנו מצפים לו בקוצר רוח, שיתרחש הדבר כי ההמונים המיואשים על סף הקבר ירימו את דגל הקרב, ואנו ביחד איתם, יד ביד, נלחם בקרב הבלתי מאוזן. ולא נביט בזה אם הקרב הוא ללא מוצא, אם נזכה בעקבותיו לשחרור, או נזכה בחיים. תקוותנו הגדולה ביותר תהיה, כי סוף כל סוף נסיים בגבורה את פרק החיים העגום הזה. הנורא והטרגי חיים להסתיים". כתב גרדובסקי על הצפיות של עצמו... וגם על אכזבתו. "אבל עמדנו שם משוחררי אשליה, כי במקום ש(הגברים מטרזין) יקפצו כחיות טרף עליהם ועלינו, רובם ירדו בשקט ומין אדישות מהמכוניות והתחילו בעצבנות ובאימה להביט על השטח הגדול שסביבם. המבט האחרון הופנה באריכות על הבניין - על הגיהנום הגדול - ועם ידיהם רפויות לצדי הגוף, שפופים ובהשלמה נכנסו בשקט לקבר. כולם שאלו על הנשים, האם הן כבר היו כאן".

באחד מתוספות בשיחות בסימפוזיון הטרזיאני הביאו מובאה, כי אסירי הזונדרקומנדו היו מוכנים למרד, אך פסיביותם של האסירים הטרזיאנים מנעה את הדבר. הצהרות מאין אלה חוזרות על עצמן בהיסטוגרפיה של אושוויץ ובפרסומים היסטוריים אחרים. ראוי איפוא כי הדבר ינותח ביתר פירוט.

בדומה כבטרזין, גם במחנה המשפחות הטרזיאני בבירקנאו, היה קיים ארגון מסועף של המחותרת הקומוניסטית. מספטמבר 1943 ייסדו אותו אריך טרנר, פאבל הוטרר, הלנה רזקובה ואחותה ליזה, אלנה פוגלובה, אוסקר הקש, יוזף שוורצקופף ורבים אחרים. לאחר הגעת הטרנספורטים של דצמבר עמדה בראשו רוז'נה לאושרובה, אז בת שושים ושש, שנשלחה לטרזין לאחר שנתיים וחצי כליאה, עבור פעילות בלתי חוקים בארגון המחוזי בפראג 1. בטרזין, לפי שנשלחה לבירקנאו ייצגה את המפלגה הקומוניסטית בוועד המהפכה הבלתי לגלי הלאומי.

עד למרץ 1944 ראה הארגון המחתרתי את שליחותו במלחמה היום-יומית בתלאות המחנה ובקרבת עם התמותה היום-יומית במחנה. כל אסיר של מחנה הריכוז לשעבר יודע איך השפיעה להישרדות היכולת לא לתת בשום אופן שהוא ובשום השפלה, לדכא את הכבוד האנושי בתוכך, ולהיפך למספר בלבד, שהמענים שלו שאפו לעשותו כן. הסולידריות בין האסירים והעזרה ההדדית - החמרית והנפשית - סיכלה את הטקטיקה של ה-SS, שהתאמצו ליצור תנאים, שהאויב העיקרי במחנה יהיה אסיר לאסיר ולא הסוהר המשותף שלהם, שהחיים יהיו יותר נסבלים ולפעמים רק החיים עצמם יוכלו להחזיק על חשבון האסיר השני. במלחמה זו שיחק הארגון המחתרתי במחנה המשפחות תפקיד מכובד. להכנת מרד אלים או אפילו למרד ישיר, לא היה הארגון מכוון, אפילו לא בשבוע הראשון של מרץ 1944.

מציאות זו לוקחת בספק את ההצהרות המסורתיות, שכבר ברשימות של הטרנספורטים של ספטמבר לאחר הגעתם, היה אפשר לקרוא גורלם שצפוי לאסירים אלה ב-8 במרץ 1944, כי היה רשום עליהן שהוקצבה להם תקופה של חצי שנה הסגר ואחר כך B.S. להנהגת המחתרת באושוויץ - כפי שהוכח - היה ידוע מה פירוש אמיתי של האותיות (B.S - SONDERBEHANDLUNG), אשר לפי פסיקתו של היידריך מספטמבר 1939, בטרמינולוגיה של ה-SS והמשטרה הפירוש היה הוצאה להורג בלי גזר דין משפטי, רצח פוליטי. בקשר ההדוק של הנהגת הארגון המחתרתי באושוויץ עם הנהגת הארגון הקומוניסטי במחנה המשפחות, לא מתקבל על הדעת שלא קבלו עזרה בפענוח המונח SONDERBEHANDLUNG, שדוד שמולבסקי - המקשר המנוסה למחנה המשפחות - ויותר מאוחר האינטרבריגדיסט סיומה לכטמן לא היו מזהירים בזמן את רוז'נה לאושרובה. כמו כן אין להעלות על הדעת כי שבעקבות האזרה הזו לא היו מוציאים מסקנות למען פעילות משלהם, מסקנות שהוציאו לאחר 8 במרץ 1944.

רק סמוך לפני יום ההוצאות להורג, כאשר צבר בטחון על המטרה האמיתית של "הטרנספורט להיידברק", ניסה שמולבסקי לאלתר וכנראה בלי ידיעתה של הנהגה של המחתרת של כלל המחנה, ניסה להצית מרד האסירים הטרזיאנים ישירות בקרמטוריום. רודולף וורבה, אז אסיר-פקיד במחנה ההסגר, לאן שהועברו האסירים של הטרנספורטים של ספטמבר מטרזין ב 7 במרץ ממחנה המשפחות, מתאר את ההיסטוריה הזו בזכרונות שלו. וורבה העביר להלנה רזקובה ולכמה מחברותיה את הקריאה שאסירי טרזין יתמרדו בקרמטוריום וביחד עם הזונדרקומנדו שהיו מוכנים להצטרף, ולהשמיד את תאי הגז. שמולבסקי המליץ להם לפנות לפרדי הירש, מנהל בלוק הילדים, אשר נהנה מסמכות נכרת בין אסירי מחנה המשפחות, ושהוא יעמוד לראש המרד. הירש לקח פסק זמן לחשוב בדבר ובמקום לתת תשובה, התאבד. בהתייעצות שנערכה אצל הלנה רזקובה, נאלצו להודות כי למימוש תכניתו של שמולבסקי אין כוחות. מהאסירים ששרדו באושוויץ, היו בהתייעצות זו שניים, ליד רודולף וורבה - פאבל לנק, אשר בצורה הרפתקנית נכנס בעורמה לכמה שעות לתוך מחנה ההסגר ובאותה הצורה גם יצא משם.

קריאתו של שמולבסקי להתקוממות הייתה אימפרוביזציה מרוחקת מהאפשרויות המציאותיות ומגיע לה נתוח מהיבטים רחבים יותר.

התקוממויות במחנות ריכוז היו בדרך כלל משני סוגים. ראשית התרחשו במצב ששחרור המחנה ע"י כוחות הברית הייתה שאלה של זמן קצר יחסית. הכוח המניע שלהם היה הרצון למנוע רצח האסירים, אשר ה-SS איימו בו, וגם הרצון לתרום בצורה אקטיבית לחזרתם בין אנשים חופשיים. כל אחד מהאסירים ידע כי יכול ליפול בקרב, אך למרות זה הוא יצא לקרב עם תקווה ריאלית לשרוד. המשותף לכל ההתקוממויות האלה היה, שהם הוכנו תחת ההנהגה של הארגונים המחתרתיים בקפידה וזמן ממושך, ושלא נלקחו סיכונים. הנהגת הארגון השתדלה לתפוס את הרגע המתאים, בו אפשר היה להכות אך גם להכיר את הרגע שהיה צריך להמתין עוד, אפילו במחיר שמכונת השמדה תבלע קורבנות נוספים. המקרה הקלאסי הוא בוכנוואלד.

היו אבל התקוממויות מסוג אחר - לא התקוממות לשמר חיים אך מוות בכבוד. כזו הייתה ההתקפה של אסירים סובייטים שהיו כלואים במאוטהאוזן, בלוק 20, מרד הזונדרקומנדו בסוביבור או טרבלינקה, כזה היה המרד בגטו וורשה ובגטו ביאליסטוק. כל אחד ממשתתפי קרבות אלו ידע כי לא קיימת אפשרות אחרת רק המוות בקרב או מוות בלי קרב. להציל את חייהם היו יכולים רק קומץ יחידים. ואפילו התקוממויות אלו לא היו פועל של התלהטות רגעית או אימפרוביזציה, אלא הכנות ארוכות עם הכרת היעדים החומריים הארגוניים והפוליטיים. ההתקוממויות במאוטהאוזן וטרבלינקה הם פרי פועל מיומן של טקטיקה וטכניקה מהפכניים.

בין המארגנים העיקריים והלוחמים האמיצים ביותר במרד בטרבלינקה היו אסירי טרזין זלו בלוק, רודולף מסארק, סטניסלב ליכטבלאו ואחרים. איני חושב שאנשים כאלו היו בחסר בין אסירי מחנה המשפחות. ההבדל היה במצב המוחשי.

במרץ 1944 במחנה המשפחות המצב היה שונה מאשר בזונדרקומנדו של טרבלינקה, שזמנו כבר מזמן עבר. הצורך להחליט בין התקוממות מקרית והשלמה עם המוות נוצר פתאום בדמותו הקונקרטי ודחיפותו. "ההעדפות" במחנה המשפחות נהפכו פתאום למעצור לזה שרב האסירים שלו לא הכירו בחידודו. המחנתת של המחנה לא הייתה מוכנה לאיום השמדה של כמעט מחצית האסירים בתאי הגז.

הרגע המכריע היה כנראה 7 במרץ כאשר הקומנדטורה הצליחה לבודד אסירים שנועדו להשמדה מהאסירים האחרים של מחנה המשפחות. אפילו והיה להתקוממות סיכו קטן כלשהו זה היה צריך לקרות בתוך המרכז של כל השמונת אלפים האסירים של מחנה המשפחות.

הקונספציה הבסיסית של שמולבסקי הייתה בלתי אפשרית לבצוע, כי היא שמה למטרתה הריסת תאי הגז והעבירה התערבות הזונדרקומנדו רק לאחר יציאת האסירים הטרזיאנים. מהניסיון של כל מחנות ההשמדה המבוססים על רצח בתאי הגז מראה באופן חד משמעי כי הרס מנגנוני ההשמדה היה חלקם של אסירי הזונדרקומנדו שהכירו את השטח וכל תהליך ההשמדה, מיקום של ה-SS ולא פעולה של אלו שהובלו אליהם על מנת להיות הקורבן. אילו באמת הזונדרקומנדו היו מוכנים למרד וחיכו קודם כל לאות משורות הטרזיאנים, האות לא היה מגיע. אך האות העצמי משלהם היה מביא תהודה, כי הטרזיאנים היו אנשים שידעו למה הם שם ושאינו להם סיכוי. התקוממות הזונדרקומנדו היה יכול לתת להם את התקווה הזו.

המסמך של גרדובסקי סתר באופן מוחלט את הגרסה אודות ההכנות להתקוממות הזונדרקומנדו.

כבר ציטטתי את המקום בו הוא מביע את אכזבתו על זה שהגברים מטרזין כאשר הובלו לשטח הנרחב בחצר הקרמטוריום לא התנפלו על ה-SS המזויינים ו... על אסירי הזונדרקומנדו. ורק לאחר מכן כאשר הטרזיאנים יתקיפו היו אסירי הזונדרקומנדו במשותף איתם מתקיפים את ה-SS?

לא הרבה זמן לפני כן במחנה ההסגר כאשר הועלו האסירים למשאיות, ה-SS ואסירים עם הרצועה של קאפו, היכו למוות כ- 60 אסירים. איך היו יכולים העדים לרצח זה מטרזין להבדיל בין אסירי הזונדרקומנדו העומדים לצד ה-SS המזויינים שעמדו לפני הבניין שבמרתפו מחכה להם תא הגז, הם האחרים מאשר הקאפו, ושלהפך הם בני בריתם?

ברישומי הביע גרדובסקי את השאיפה הכנה לצאת לקרב של אי שוויון הכוחות, שבו אסירי הזונדרקומנדו היו גומרים עם העלילה הנוראה והטראגית אליה נסחפו. ייתכן כי בדיוק ב- 8 במרץ 1944 הכיר בזה שאין מה לצפות את הבלתי אפשרי מהטרנספורטים המגיעים. הקבוצה הקרבית של הזונדרקומנדו התחילה עם הכנות אמיתיות ארוכות ומלאות הקשיים להתקוממות שהשגת נשק היה חלק מהם. גרדובסקי היה שייך למארגנים הכי פעילים של ההתקוממות, שיצאה לפועל ב-7 לאוקטובר 1944 ושבה נהרס הקרמטוריום IV. סלמן גרדובסקי נפל ביחד עם מנהיגי ההתקוממות, בקרב גבורה אמיתי נגד ה-SS שמספרם עלה עליהם בהרבה.

גם תנועת המחותרת במחנה המשפחות הסיקו מסקנות מאירועים של מרץ. האסירים שהגיעו למחנה עם הטרנספורטים של דצמבר ידעו כי לאחר חצי שנה מהגעתם, מחכה להם אותו הגורל, שפגש את אסירי הטרנספורטים של ספטמבר.

בידיעה שנרשמה ב- 25 אפריל 1944 על ידי שני האסירים שהצליחו לברוח - אלפרד ווצלר ורודולף וורבה - כתוב אודות אסירי טרזין בבירקנאו: "לאחר המתה בגז של הקבוצה הראשונה לא היה יכול להיות ספק איזה גורל מצפה להם, בדיוק עכשיו הם מתכננים התנגדות. מארגנת אותם רוז'נה לאושנר והוגו לנגספלד. לאט הם צוברים חומרים דליקים ובמקרה הצורך ידליקו את הבלוקים בהם מתגוררים. ההסגר שלהם נגמר ב 20 ביוני 1944, השם של רוזנה לאושרובה קצת משובש והוגו לנגספלד שינה את שמו לאחר המלחמה לפאבל לנק.

הארגון הקומוניסטי במחנה המשפחות החליט על אמת לקרוא למרד למקרה וההיסטוריה הייתה חוזרת על עצמה. ההתקוממות הייתה מבוססת על בסיס ארגוני רחב, קומוניסטים ולא קומוניסטים, כל האנשים שרצו להתגונן. המנגנון הארגוני פרס בכון זה גם פעילות פוליטית בין האסירים. אבל כמובן שהניסיון של ליל ה- 8 במרץ היה המשכנע ביותר.

תכנית ההתקוממות היה שונה מהקונספציה של שמולבסקי, ראשית בהצגת המטרה. הוא לא שם כתפקידו להרוס את תאי הגז, מנגנוני ההשמדה של אושוויץ, אלא לנסות בריחה בקנה מידה גדול למספר רב ביותר של יחידים מהמוות המאיים, ומחוץ לזה למכור את החיים של עצמם במחיר הגבוה ביותר.

במטרה אחרת של ההתקוממות היה תלוי גם הבצוע שלה: המרד לא היה אמור להתחיל בתוך הקרמטוריום, אלא התקוממות כבר במחנה, קשור להצתה, גרימת מהומה, התנפלות על ה-SS וניסיון להבריח מספר מירבי של אסירים למחוץ לגבולות המחנה. הארגון המחתרתי קבע זוגות אסירים, שהיו אמורים להצית 16 בלוקים, הסתירו חומרים דליקים, אספו לקטנים, אתי חפירה, צבתות חיתוך ואפילו רימון פרימיטיבי הצליח אחד החברים להרכיב. ההכנות לא באו למימושן. 20 ליוני לא נהפך ל- 8 במרץ חדש. הסברי הנסיבות למה זה קרה כך ואיך היו התפתחויות נוספות ואיזה סוף היה למחנה המשפחות בבירקנאו, מצאו פרסום בספרות המקצועית.